

Міжнародна конференція «Протидія насильству щодо дітей: від окремих дій до комплексних стратегій»

24-25 травня 2011 року, Київ, Україна

Висновки, підготовлені доктором Рут Фарруджа

Державна служба молоді та спорту України, Рада Європи та Регіональний офіс ЮНІСЕФ у країнах Центральної та Східної Європи, за фінансової підтримки Європейського Союзу, організували міжнародну конференцію «Протидія насильству щодо дітей: від окремих дій до комплексних стратегій», що відбулася 24-25 травня 2011 року у Києві, Україна.

Конференція стала **першою великомасштабною подією в рамках головування України у Комітеті міністрів Ради Європи**, яка визнала захист та пропагування прав дитини одним зі своїх головних пріоритетів.

Конференція підтвердила послідовне виконання Радою Європи рекомендацій, включених до Дослідження ООН про насильство щодо дітей 2006 року, заручившись підтримкою та отримавши позитивний внесок з боку Спеціального представника Генерального секретаря ООН з проблем насильства щодо дітей, пані Марти Сантос Паіс.

У роботі конференції взяло участь понад 200 гостей, включаючи:

- Представників урядів з понад 20 європейських держав;
- 7 омбудсменів чи уповноважених з прав дитини з Азербайджану, Бельгії, Хорватії, Молдови, Чорногорії, Польщі та України;
- Представників структур та органів Ради Європи, таких, як Комітет міністрів, Парламентська Асамблея, Європейський суд з прав людини, а також комітетів, чия діяльність стосується проблем дітей;
- Представників Регіонального офісу ЮНІСЕФ у країнах Центральної та Східної Європи, а також представництв ЮНІСЕФ в окремих країнах (Албанія, Болгарія, Боснія і Герцеговина, Хорватія, Чорногорія, Туреччина та Україна);

- Представників країн-спостерігачів у Раді Європи (Канада);
- Представників інших міжурядових та міжнародних організацій (Європейський Союз, Рада держав Балтійського моря, ОБСЄ, ПРООН, Світовий банк);
- Представників національних та міжнародних НУО;
- Всесвітньовідомих незалежних експертів з проблем дотримання прав дітей.

Загальною темою конференції стало **пропагування інтегрованих національних стратегій, спрямованих на захист прав дітей та викорінення насильства у відношенні до дітей, приділяючи особливу увагу найкращому досвідові країн Центральної та Західної Європи у цій сфері.**

Обсяги та масштаби насильства щодо дітей на території країн-членів Ради Європи стають більш видимими, так само, як і свідчення про шкоду, яку спричинює це явище. Незважаючи на низку позитивних кроків, спрямованих на викорінення певних форм насильства (таких як тілесні покарання чи сексуальна експлуатація), відомо, що значний відсоток від 150-мільйонного дитячого населення Європи продовжує потерпати від різних форм насильства, що проявляється в усіх сферах життя: вдома, у школі, в Інтернеті, в інтернатних закладах і в громаді.

Традиційно заходи з попередження насильства зосереджуються на конкретних проблемах чи на окремих групах уразливих дітей. Хоча вертикальні, спрямовані на конкретні проблеми проекти можуть бути ефективними для окремої цільової групи дітей, вони часто призводять до прогалин у профілактиці та захисті інших категорій дітей, які також можуть бути уразливими до насильства. Таким чином, **метою конференції стало просування стратегічного, мультидисциплінарного та багатостороннього підходу до проблеми насильства на основі Керівних принципів політики Ради Європи щодо комплексних національних стратегій із захисту дітей від насильства.**

Конференція стала відображенням підтримки співорганізаторами узгоджених дій у країнах Центральної та Східної Європи з метою пропагування запровадження міжнародних стандартів, моніторингу прогресу та розробки цільових програм співробітництва із залученням відповідних організацій та інституцій, що працюють у цій галузі, а також тих, хто приймає ключові рішення, практиків і представників громадянського суспільства.

1. Запровадження інтегрованих національних стратегій з проблем насильства щодо дітей: історії успіху та пастки

Учасники високо оцінили Керівні принципи Ради Європи у якості рамкової структури для планування, впровадження та оцінки дій, спрямованих на попередження та викорінення насильства у відношенні до дітей, особливо в умовах Центральної та Східної Європи. Учасники іще раз підтвердили свою готовність реалізовувати чинні національні плани дій, стратегії, політику та програми, приводячи їх у відповідність до існуючих міжнародних та європейських стандартів забезпечення прав дитини.

Рекомендації:

- Учасники погодилися стосовно необхідності забезпечення правового захисту дітей, насамперед, шляхом заборони усіх форм насильства щодо дітей. Учасники звернули особливу увагу на **низку революційних правових документів**, зокрема, на конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення, про заходи щодо протидії торгівлі людьми, про кіберзлочинність, та про попередження та боротьбу з насильством щодо жінок та домашнім насильством, а також на Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії. Країнам-членам, які поки що не зробили цього, запропонували **підписати та ратифікувати ці міжнародні угоди** у максимально стислий термін. Також наголошувалося на доречності застосування Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та Європейської соціальної хартії стосовно заборони окремих форм насильства, зокрема, насильства у школах, в установах системи правосуддя та вдома/у родині;

- Учасники погодилися, що сталі **інституційні засади** є ключовою передумовою для попередження та захисту дітей від усіх форм насильства. Головна відповідальність за попередження та викорінення насильства у відношенні до дітей та пропагування їхніх прав повинна бути покладена на структуру національного рівня з достатнім авторитетом та ресурсами. Така структура повинна не тільки очолити планування, впровадження та оцінку національної стратегії, але й забезпечувати керівництво і зворотній зв'язок з усіма суб'єктами, а особливо з дітьми;

- Виявлення, направлення та належний розгляд справ/фактів насильства у відношенні до дітей у країнах Центральної та Східної Європи залишаються доволі слабкими. Різним секторам, на які покладено відповідний обов'язок за статутом чи іншими нормами, і чий втручання могли б суттєво покращити ситуацію, часто бракує формальних повноважень. Часто фахівці не проходять відповідної підготовки і не отримують інструктажу щодо того, як реагувати на факти насильства щодо дітей. З огляду на це, учасники наголосили на необхідності **належного визначення повноважень відповідних установ, у тому числі – для забезпечення їх взаємодоповнюваності, а також адекватної підготовки спеціалістів стосовно попередження, виявлення, чутливої та орієнтованої на інтереси дитини оцінки і звітування про факти насильства у відношенні до дітей**. Пам'ятаючи про те, що

оперативність та адекватність відповіді на акти насильства також залежать від рівня співпраці між галузями, управлінськими рівнями і різними зацікавленими сторонами (державними чи приватними), учасники наголосили на важливості **ефективної координації**, у тому числі – шляхом укладання міжвідомчих протоколів та угод;

- Аби краще реагувати на факти насильства у відношенні до дітей, системи захисту дітей у регіоні повинні **урізноманітнити послуги, що їх пропонують дітям і родинам; демонтувати заклади інтернатного типу; та запровадити «систему гейткіпінгу»**, зосереджуючись на правах конкретної дитини у потрібний час і з належним чином підібраним набором послуг.

2. Попередження насильства шляхом створення систем підтримки та вдосконалення національних стандартів і політики догляду

Багато країн Центральної та Східної Європи наразі перебувають у процесі коригування власних стандартів та політики догляду за дітьми з тим, щоб привести їх у відповідність до положень і принципів Конвенції про права дитини та інших міжнародних і європейських стандартів.

Рекомендації:

Учасники погодилися, що:

- Національні органи влади повинні нести першочергову відповідальність за розробку **єдиних стандартів надання послуг для дітей та родин** відповідно для міжнародних норм для усіх установ, служб і закладів, що опікуються питаннями догляду, освіти та захисту дітей. Вони також повинні відповідати за забезпечення належного дотримання цих стандартів шляхом запровадження розвинутої системи **внутрішнього контролю та незалежного зовнішнього моніторингу**;

- Національна політика з питань забезпечення прав дитини має бути спрямована на досягнення наступних цілей:

- пропагування ефективного доступу до прав для кожної дитини;
- підтримка родин у виконанні ними обов'язків з виховання дітей;
- недопущення – наскільки це можливо – розлучення дітей і їхніх родин;
- забезпечення догляду у сімейному середовищі чи на основі громад як альтернатив розміщення дітей в інституціях;
- належне реагування на поведінку дитини – вдома чи за його межами – пропорційно до віку та рівня розуміння кожної дитини;
- сприяння налагодженню контактів між дітьми та їхніми родинами, підтримка родин, особливо тих, члени яких живуть окремо, а також сприяння возз'єднанню родин, якщо це відповідає найкращим інтересам дитини.

- Просування позитивних та вільних від насильства форм виховання дітей повинно стати основою усіх стратегій та політики, що стосуються дітей та родин;

- Політика, що ґрунтується на точних даних, результатах досліджень та висновках, а також на досвіді самих дітей, і яка охоплює усі напрямки забезпечення прав і добробуту дитини, є визначальною для попередження насильства і захисту дітей від насильницьких дій. Учасники схвально сприймали позитивний досвід країн-членів, де практикується залучення дітей у процеси планування, реалізації та оцінки політики і програм, спрямованих на забезпечення дитячих прав та попередження насильства. Учасники погодилися, що така практика повинна отримати якнайширше розповсюдження, особливо на місцевому рівні.

3. Вирішення проблеми насильства шляхом міжгалузевої координації та співробітництва на регіональному та місцевому рівнях

Регіони та місцеві органи влади часто мають особливі законодавчі та регуляторні повноваження у таких сферах, як соціальна політика, охорона здоров'я, соціальне забезпечення та освіта. Відтак вони здатні ефективно підтримати спеціальні інтеграційні заходи, в результаті яких попередження насильства щодо дітей стане наскрізним елементом усіх стратегій, які безпосередньо чи опосередковано впливають на життя дітей і родин. Дії на місцях з попередження насильства є особливо важливими з огляду на їхню наближеність до дітей та родин як кінцевих одержувачів послуг. Саме на цьому рівні вони отримуватимуть допомогу, що відповідатиме їхнім потребам та особливостям.

Рекомендації:

Учасники конференції підтвердили бажаність:

- Визначення **місцевого плану дій** шляхом «планування із загальним включенням», що означає консенсусне прийняття рішень при залученні усіх ключових зацікавлених осіб, наприклад, представників відповідних професійних чи добровільних об'єднань, неурядових організацій, колишніх жертв насильства тощо. Такий план можна формалізувати шляхом укладання рамкових угод, що визначатимуть стратегічні завдання, пріоритетні заходи, розподіл фінансових, структурних та кадрових ресурсів, стандарти надання послуг та вимоги до якості, а також способи координації дій місцевих постачальників послуг та усіх інших зацікавлених сторін;

- **Гарантування постійної політичної та адміністративної координації між державною та децентралізованими структурами врядування шляхом запровадження механізму моніторингу виконання національних/регіональних/місцевих планів дій, досягнення консенсусу, розподілу обов'язків та інтеграції попередження насильства і забезпечення прав**

дітей у національні та регіональні закони, політику, програми та методи управління;

- Розробки **регіональних керівних принципів, які б чітко визначали процедури, ролі та завдання втручань** для виявлення випадків, проведення чутливої та орієнтованої на інтереси дитини оцінки та здійснення захисту, включаючи можливі реагування у випадку критичних ситуацій, з тим, щоб обмежити можливості для проявів свавілля чи невиправданих затримок;
- Визнання пріоритетності створення відповідних **механізмів на місцевому рівні для попередження насильства та удосконалення раннього реагування і виявлення таких фактів**;
- **Посилення співпраці** служб з догляду за дітьми, притулків для жінок, та послуг для жертв домашнього насильства з тим, щоб ефективніше реагувати на проблеми свідків насильства і мобілізувати усі доступні ресурси для здійснення оперативних втручань і реагування.

4. Системи консультування, інформування, подання скарг та видачі направлень для дітей, як постраждали, стали свідками, чи скоїли насильство

Оскільки насильство у відношенні до дітей часто характеризується стигмою та таємничістю, виникає настійна потреба щодо забезпечення доступу дітей до процедур консультування, інформування, подання скарг і видачі направлень. Це також стосується і дорослих, які свого часу, у дитинстві, зазнали насильницьких дій, або які бажають поінформувати відповідні органи про відомі їм факти насильства. Адекватне реагування на уразливість дітей-жертв та свідків насильства, а також забезпечення успішної реабілітації неповнолітніх, які вчинили насильство, вимагає, щоб системи консультування, подання скарг та видачі направлень були орієнтованими на дітей, враховували їхній вік, стать і культурні особливості, а також гарантували особливий захист тим, хто наражається на ризик насильства.

Рекомендації:

- Учасники особливо наголосили на нагальній потребі у **створенні ефективних і доброзичливих до дитини механізмів консультування, інформування та подання скарг, які би були загальнодоступними для усіх дітей і вільними від будь-якої дискримінації, а також забезпечували оперативне та швидке реагування та подальше виконання**. Такі механізми повинні стяти ключовими компонентами національної системи захисту дітей, ґрунтуватися на законодавстві та політиці щодо прав дитини, забезпечуватися інтегрованими послугами для дітей та посилюватися за рахунок ініціатив, спрямованих на вдосконалення соціальних норм;
- Механізми консультування, подання скарг та інформування повинні бути **закріплені законодавчо** та відповідати положенням міжнародних і

європейських інструментів з прав людини, водночас чітко визначаючи ролі та обов'язки державних відомств, і окреслюючи стандарти дій усіх інших установ, служб та закладів, що відповідають за догляд та захист дітей. Ці механізми повинні керуватися найкращими інтересами дитини та враховувати її життєвий досвід і перспективи;

- Учасники одностайно погодилися з тим, що такі механізми повинні гарантувати безпеку дітей шляхом здійснення заходів для уникнення ризиків будь-якої шкоди, залякувань, репресалій чи повторних переслідувань. Крім того, механізми повинні забезпечувати **конфіденційність процедур та повагу до права дитини на приватне життя**;

- Саме держава відповідає за **максимально широке інформування дітей та дорослих** про функціонування механізмів консультування, подання скарг та інформування, та популяризує їх за допомогою належних і ефективних засобів;

- Для роботи з дорослими кривдниками, особливо з тими, хто вчинив сексуальне насильство у відношенні до дітей, необхідно запровадити ефективні програми втручань та реалізовувати відповідні заходи.

Учасники також ознайомилися з текстом Спільної доповіді Спеціального доповідача ООН з питань торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії та Спеціального представника Генерального секретаря ООН з проблем насильства щодо дітей, представленої до уваги Ради ООН з прав людини 7 березня 2011 року.

Учасники високо оцінили результати діяльності трьох робочих груп, які наголошували на:

- Важливості **зосереджених на дитині та орієнтованих на родину і громаду програм реінтеграції і реабілітації** дітей, які потерпіли чи стали свідками насильства. Впровадження відновних та реінтеграційних заходів для неповнолітніх кривдників, які вчинили насильство, повинно ґрунтуватися на найкращих інтересах дитини, обмежуватися важкістю злочину (принцип пропорційності) та враховувати його чи її особистісні характеристики (принцип індивідуалізації);
- Необхідності **посилення поваги до прав дитини, і зокрема, до прав жертв насильства, у судових та позасудових процедурах**, відповідно до Керівних принципів Ради Європи щодо судочинства, дружнього до дитини;
- Нагальній необхідності **протидії дитячій проституції та дитячій порнографії**, включаючи зображення жорстокого поводження з дітьми, шляхом приєднання до та впровадження у країнах відповідних міжнародних угод, таких, як Конвенція Ради Європи про

кіберзлочинність та Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії;

- Важливості забезпечення універсального доступу цих дітей до медичних послуг, дружніх до дитини, включаючи послуги з консультування та лікування. Це особливо важлива вимога з огляду на підвищений ризик дітей-жертв дитячої проституції і дитячої порнографії щодо ВІЛ-інфекції та ПСШ.

Учасники конференції повністю підтримали нещодавно розпочату Радою Європи кампанію «ONE IN FIVE» («Кожна п'ята»), покликану покласти край сексуальному насильству щодо дітей, та звернулися з пропозицією до країн-членів організації приєднатися до цієї важливої ініціативи.

Учасники високо оцінили наміри України включити питання забезпечення дитячих прав у програму головування країни у Комітеті міністрів Ради Європи; крім того, учасники запропонували урядові України:

- ❖ Заявити про свою повну підтримку реалізації нового циклу програми Ради Європи «Будуємо Європу для дітей та разом з дітьми», та взяти якнайактивнішу участь у розробці Стратегії ради Європи про права дитини на 2012-2015 рр.

Учасники також закликали уряди країн регіону:

- 🇺🇦 Призначити відповідних міністрів у якості загальних координаторів, які будуть планувати, реалізовувати та здійснювати моніторинг національних заходів, спрямованих на протидію насильству щодо дітей, а також розглянути можливість запровадження системи оцінки для оцінювання та консолідації досягнутого прогресу;
- 🇺🇦 Активно співпрацювати з Радою Європи, ЮНІСЕФ та ЄС з питань впровадження конкретних проектів у сфері забезпечення прав дитини та протидії насильству насильства щодо дітей;
- 🇺🇦 Співпрацювати та надавати підтримку Спеціальному представникові Генерального секретаря ООН з проблем насильства щодо дітей щодо виконання рекомендацій, викладених у Дослідженні ООН про насильство щодо дітей 2006 року;
- 🇺🇦 Продовжувати підтримувати обмін найкращими практиками та досвідом у сфері попередження та захисту дітей від насильства.

Учасники закликали Раду Європи:

- Продовжувати пропагувати комплексні національні стратегії як найбільш життєздатний спосіб протидії усім формам насильства у відношенні до дітей, а також дослідити специфіку ролі місцевих та регіональних органів влади у контексті описаних вище національних рамкових засад;
- Поширити свої висновки серед інших компетентних органів Ради Європи, насамперед тих, що опікуються питаннями сімейного права, ЗМІ, освіти та молоді.

Учасники закликали міжнародні організації скоординувати свою діяльність таким чином, щоб надати орієнтири та забезпечити зусилля урядів, спрямовані на викорінення усіх форм насильства у відношенні до дітей, якнайефективнішою підтримкою.

Київ, 25 травня 2011 року